

Dr. Kolláth György

Mottó:

*Sütő András szerint a törvény igazsága általános, és -
sajnos - hozzávetőleges, mint a katonabakancs*

A 2003. nyári Széphalmi Diétán szólhattam e század várható jogi dilemmáiról. Írásom az előadás rövidített, szerkesztett keresztmetszetét adja.

Három év sem telt el a XXI. századból. Ki mondhatná meg, mi lesz belőle, kitölti-e egyáltalán a szolgálati idejét? Elég, ha jönne egy böhöm meteorit, vagy két mindennel felfegyverzett, engesztelhetetlen diktátor, s máris vége volna a ma ismert civilizációnak. Eddig 10 ezer háborúja volt az emberiségnek. Ennyi biztosan nem jön még/már hozzá.

Dilemmákat látok, de arra végképp nincs bátorságom, hogy A, B, C forгатókönyveket is vizionáljak. Bekövetkezhet rossz jövő is, bár annak képével nem nagyon tudnánk ma mit kezdeni. Pedig: orvos, jogász, tűzoltó, katona a bajra szakosodik, nem lehet naiv, nem nyugtathatja magát azzal, hogy „Allah így akarta!”. Ám a jog sokszor béna, mert hátrafelé nemigen működik, ha már megvan a baj, késő rá normát alkotni. Ki nem zárható a véletlen, a szerencse, illetve a pech szerepe sem. Más lesz a jog(a) annak, aki pl. a héten elviszi a lottó-milliárdot? Némiképpen igen. Pompás finn vicc szól a közös rokonságunkról: őshaza, kiáramlás, Etelköz, útjelző tábla, rajta krikosz-krakosz. Aki tudott olvasni, az a melegebb éghajlatot választotta, aki nem, az ment a fagyos Északra. Ki járt jobban? Kérdés-csoportok:

1.) A cím adott. Benne a század és a kihívás nem szorul értelmezésre. Hát a jog? Jog-e vajon, hogy/ha előbb összejött, később esetleg embereket, s nem is csak gyógyító célból klónoznak? Avagy az, hogy politikai XX. századi dekrétum nyomán kifelé és/vagy befelé kollektív felelősségről értekeznek? Továbbá, hogy kampánycsend címén befognák a média száját, de nem tudnának mit kezdeni a vétkessel, ha megcsípnék? Végül, jog-e vajon az, ha - olimpiát jelképező tacepaón - társadalmi szerződést kötne a néppel a kampányoló párt? Kettő igen, kettő nem?! Jog és/vagy erkölcs, etikai kódex vajon lehet-e a törvény mércéje alatt? Bevezetők alapértékeket, trendeket keres, s ezért kérdéseket szed csokorba. A kihívások többségére nincs kimunkált válasz. Sőt, a válaszokat ma - egy modern állami és jogi koncepció részeként - itthon nem is igazán keresik. Úsznak az árral, teszik, amit a pillanatnyi érdek diktál. Ettől ilyen, karakter nélküli és reménytelennek tűnő ez az egész. Igaz, e szempontból a világ dolga sem megnyugtató.

2.) Próbaképpen néhány párhuzam: a XVIII. század végét forradalmasította 3 eszme (ma úgy mondanák: szlogen): Szabadság, Egyenlőség, Testvériség. Ma vajon mit mondanánk? Kár rajta töprengeni? Ne nyugodjunk bele ilyen könnyen! Vita-alapként: biztonság, emberi méltóság, esélyteremtő szolidaritás? Párezer évre visszatekintve az európai kultúra 3 pillérét ezek adták: görög filozófia, keresztény erkölcs, római jog. A vita igazolta: nagyon is relatívek, és semmi esetre sem homogének az említett, ősi alapok. A szlogen nem tudományos érv vagy bizonyíték. De vajon a XXI. században milyen fundamentumokra építhetünk? Nem tudjuk. Érdemes próbálkozni egy kicsit? Vagy ez csak a politikusok passziója?!

3.) Az a jog, amelyről kritikus szempontokat mondok részben „globális”, részben sajátosan hazai. Jogon – nagy leegyszerűsítéssel – az államilag szavatolt, közhatalmi normákat értem. Mindegy, hogy az írott, egyezményes vagy bíró által kiszabott, netán épp ezek közbülső formája. Állam és annak joga: hasonló a hasonlóknak örül!?! Elvileg igen, de riasztó különbségek lehetnek a tételes jog és a politika által deformált joggyakorlat, „rend” között. Ám a jog mégsem gyurma, amivel tetszése szerint játszhat az államvezetés. Muszáj tehát abból kiindulni, hogy a jog egy összefüggő, betartását ösztönző rendszer, melynek rossz környezeti hatásai és belső bajai egyaránt vannak. Ha 100 témát dobnék

Dr. Kolláth György

---

be, nem lehetne jó a vita. Sűrítés, csoportosítás, elhagyás elkerülhetetlen. Felvázolok néhány összefüggést, de nem adhatok szentenciát. Jelezhetek talán két koordinátát, vagy egy-két szakmai meglátást a vita számára. Nem többet, mint G. B. Shaw mondta a kávéról: felizgat, gondolkodásra készítet, de nem részegít le.

I. Globalizált jogi kihívások

1.) Ott érdemes kezdeni, hogy a világ jelentős részén plurális demokrácia, szabad választásokon, emberi jogokon, piacgazdaságon és jogállami elveken nyugvó társadalmi-politikai szisztéma van. Ilyenfajta állam-berendezkedés, vele adekvát joggal. Lehet-e, kell-e ennek hegemoniát, sőt egyszer majd kizárólagosságot megkövetelni? Azt gondolom: nem. A globalizált világ hozhat-e konvergenciát, s ki konvergál kihez? Egy lassú, szerves, anyagi ösztönzéssel kísért „fejlődés” elképzelhető, régen ezt civilizálódásnak is hívták. Nem csak áldást hozott. És addig mi lesz? Avagy az államberendezkedések, kultúrák, jogfelfogások tartós békés egymás mellett élésére kell beállni? Ide értve azok kínos hordalékát: a sáriát, a rituális mütéteket, a halálbüntetést, a megkövezést, a terhesség-megszakítás avagy az eutanázia „belső” megoldásait is? Hogyan lehet – eredményesen – hatni mindezekre? Nem annyira nemzetközi joggal, mint inkább oktatással, támogatásokkal, a belső civil társadalom felkarolásával, és évtizedek türelmével, tapintatával.

2.) Alapvető, problematikus hívó szó: a globalizáció. Ebben a megközelítésben elsősorban ökonomiai és ökológiai feszültség-forrás, egy ma még nem látható világ-rend tétje, illetve víziója. De vajon járhat-e mindez népek, régiók, térségek totális esélyvesztésével? Lesz-e a béke áráként a javak terítésében egy mennyiségileg-minőségileg elfogadhatóbb arány, ellenkező esetben erővel próbálják sokan megszerezni, azt ami nekik úgymond: jár, de nem jut? Valószínűleg ebben a században újra kell értelmezni a humanitárius, szociális jogok körét, biztosítékait és valós hozzáférhetőségét. Kialakítjuk-e a növekvő és újszerű konfliktusok (l.: Genova) megelőzésének, feloldásának jó módjait? Tud-e a világ érezhetően előbbre lépni a globális kihívások mellékhatásaként is erős terrorizmus, a migráció tömegével szemben, az oki terápiát is beszámítva?

3.) E század az innováció, a tudomány, a technológia, az informatika forradalmának, robbanásszerű térhódításának, és a molekuláris biológiának a százada lesz. A géntérkép, az őssejt-kutatás, a klónozás, másfelől a technikai akadályokba alig ütköző kommunikáció konzekvenciáit még kevéssé látjuk. Egyénre szabott, csak rá illő megoldások lesznek, volnának kialakíthatók, de a zöm ezt nem képes megfizetni. Megengedhető-e jogilag minden, amit képes volna már az ember(iség) előállítani, a baj elhárítására vagy a jó fokozására bevetni? Pozitív sarokban a betegségek leküzdése, negatív sarokban mondjuk csak a doppingolás. Ki férhet a legkorszerűbbhöz hozzá, minek az alapján, ki dönt, illetve rangsorol, érvényes-e itt is az életmentés alapelve, másfelől betiltható-e valami csak azért, mert korlátozottan hozzáférhető? Mindezen körben és még sok progresszív területen a szakmai etika kezd jogi zsinórmértékké válni. Általában is, a világ fejlettebb, gazdagabb részén az üzleti tisztesség, a jó erkölcs, a termékért, szolgáltatásért viselt objektív felelősség megnő, benne lesz az árban, protekcionizmussal vagy sumákolással próbálkozni pedig kimegy a divatból. Nem csak ide tartozik, mégis itt jelzem: újra kell értékelni, a korábbiaknál őszintébben, igényesebben és árnyaltabban mindazt, amit a diszkriminációról vallunk. Hasonlóképpen, ez áll szerintem az élet és a halál mezsgyéjére vonatkozó jogi kérdésekre is. Így különösen: élethez való abszolút jog, önrendelkezés, a méltóság joga és határa, az emberi élet mennyiségi összetevőit mindinkább felül múló minőségi jegyek előtérbe kerülése. Az információ új világa pedig a privacy és a közérdekű kíváncsiság rangsorának dilemmáját hozza, továbbá pl. az on line demokrácia mindennapos működtetésének esélyét kínálja. Megváltozhat a képviseleti demokrácia hagyományos berendezkedése. Ide kapcsolódik még az E-szignó, mint lehetséges, új alanyi jog. Hasonlóképpen: a világhálón való jelenlét joga. Mindez

Dr. Kolláth György

nagyban pedig: E-közigazgatás, illetve E-kormányzás. Hogyan hat ez pl. a hatalom-megosztás, a parlamentarizmus eszméjére? Vizsgálja, modellezi egyáltalán valaki?

4.) A világ összezsugorodik. A térségek, régiók átjárhatósága megnő (L. pl. :EU 4 alapelve!). Szakemberek szerint ennek pozitív hozadéka az „euró” bevezetése, mely állítólag a pénzügyi előnyöknél nagyobb társadalmi kohéziót hozhat. Negatívum viszont a kiszámíthatatlan, kontrollálhatatlan - Közösségen kívüli - népmozgás. Jogi megjegyzés: emberi joga a migránsnak is van, de alanyi joga országot választani, bevándoroltta lenni, állampolgárságot kérni nincs. A gazdasági „menekült” nem politikai száműzött, az elvek szempontjából pl. a franciák joggyakorlata tárgyilagos, korrekt, ezzel szemben a magyar igazolványos megoldás „idegen” és tolatkodóan politikai ízü.

Kérdések: lehet, hogy az európai konvent atyái teljesítik majd be ugyanazt, amit 1787-ben a philadelphiai alkotmányozó atyák odaát? Az új európai jogrend vajon természetjogi vagy pozitív jogi alapokon nyugszik-e? Hogyan fogják alávetni magukat, alkotmányukat is az államok ennek, mi lesz vajon a szuverenitás új köre e században? Tud-e valamit kezdeni az un. kollektív jogok, leegyszerűsítve: a közösségi és kisebbségi igények, autonómia-törekvések ügyével? Képes lesz-e szintézist teremteni sok ország piramis-elrendezésű, írott joga, és a nemzetközi jogvédelem döntően esetjogi precedens-rendje között? Adódik-e e két szisztéma, illetve kultúra között működőképes kommunikáció, sőt átmenet? Ez Magyarország számára is nagy kihívás. Mi lesz az un. kollektív felelősség elvével, amiről elmondható, hogy bár nem illik és nem is szeretjük, a belső jogban akad rá példa? Kibővül-e a jogvédelem fórum-rendszere és eszköztára, s mindinkább nemzetközivé is válik, avagy a belső jogi utak erősödnek meg, gyorsulnak fel, nő meg bennük a mediáció? Milyenféle próbaperek várhatók, megtanul-e a precedens-joggal együtt élni a kontinens? Érhető-e el legalább részsiker a korrupció visszaszorítása terén? Az igazságszolgáltatásban pedig jönnek korszerű szankciók, avagy a látszat-megoldás őrzi hegemoniáját (pl. a foci-huligánok esetében)? Egyáltalán: keressük-e a jogállam XXI. századi fogalmát, keretét, határait és garanciáit, ide értve az állam belső jogi felelősségét is?

E blokk végére egy (nem is olyan) vicces szemléltetést tartogatok. Egy adott országban egy mohamedán férfi 3-szor kijelenti: ellöklek magamtól, és már nincs is felesége. A válás másutt macerásabb. Kinek van igaza? Lesz-e ebből közös nevező?

II. Hazai mazsolák

Szemléltetéssel kezdem. A világszínvonalú és a hazai jog kb. úgy aránylik egymáshoz, mint a mitológiában Vénusz és Juno. Vénusz ui. a szép és a jó hölgy, a szerelem istennője, Juno viszont a gonosz fúria, a házasság házi „szentje”. A politizáló hazai jogászokhoz képest a csillagiósok egészen megbízhatóaknak tűnnek. Eredményünk, hogy a rendszer alapintézményei megvannak, ám az intézményes bázis még nem bejáratos, érték-ként tisztelt jog-állam. Mint ahogy a diktatúra hiánya sem perfekt demokrácia. Ergo: a nemzetközi jogéletben – a konszenzusképtelenség miatt is tapasztalható – gondok, feszültségek pandantja itthon is megtalálható, ám ehhez karakteresen hazai problémák kapcsolódnak. Utóbbi nagyon leegyszerűsítve: hiányzik a jogbiztonság mind az írott, mind az „alkalmazott” jogból. Ilyenfajta gond másutt is van, perfekt állapot pedig sehol sincs mindörökké, de a hazai jog válságának jelenléte, mérete, perspektívája stb. külön szót érdemel. Tudományos alapozás, kitekintés, biztos szakmai korrektség alig van. A politika mellőzi az elmélet - kívánatos - segítségét, a véleményezések, viták üresek, formálisak. Így:

1.) Az 1987-90. közötti reformszellem kihuny, és semmi jó sem lépett a helyébe. Kevés volt ugyan a rendszerváltás eddigi 12 éve, de ez sem lehetne alibi egyfajta alacsony nivójú, paternalista jogi manufaktúrára, önkényes, szimbolikus

Dr. Kolláth György

„törvénykezésre”, hatalmi koncentrációra és restaurációra. A kedvezmény-törvény, a nyelv-védő törvény nem pusztán balfogás, hanem tömény jogfilozófia. Amilyen az állam, olyan a joga, csak hogy ezt nem kellene készpénznek venni. A hibás út kilométerköveit ilyen kockák jelzik: megkerült parlamenti 2/3, alapjogok lekezelése, alkotmányos intézmények kiüresítése, a közhatalom számára a minden szabad, ami nem tilos elvének megkövetelése, az igazságszolgáltatás függetlenségének „tesztelése”, rendpárti hullám-lovaglás. Csak ez utóbbihoz fűzök egy egybevetést: a terrorizmus elleni hatékony fellépés tényleg megkövetel újszerű eszközöket az erőszak-gépezet javára. Három elemi feltétel azonban volna: a.) egy, demokratikus jogállamban az el nem vitatható főszabály a polgár szabadsága, amit az új veszélyekre tekintettel alkotmányos keretek közt és módon korlátozni lehet, elvonni és „visszafordítani” azonban tilos. Együtt van jogunk szabadságra és arra, hogy az állam hatékonyan megvédjen minket. b.) Előbb a meglévő módok értő, felelős, profi működtetése kell, azaz ne egye meg a politika a halogatás szlogenjét (majd akkor lesz biztonság, hogyha ezt+azt még megkapjuk). c.) Alapfeltétel volna, hogy mindenfajta többlet-jogkör csakis az érte való felelős számadással együtt jöhet, de nem részesül ebből, aki semmiféle beszámolásra nem hajlandó, nem képes! Hatáskör és felelősség: mint az Északi és a Déli pólus.

2.) Elő kell állnia egy eszázadi állami-jogi koncepcióval, stratégiával a választási győztesnek. Ennek a végpontja egy új alkotmány tető alá hozatala lehet. Szerintem: két kamarával, közvetlen köztársasági elnök-választással, továbbfejlesztett emberi jogokkal, definiált jogállamisággal, a független intézmények védelmével, az állam van miértünk elv verifikálásával, európai érték-szemlélettel és aurával. Ma az a koncepció, hogy nincs koncepció, de ez tarthatatlan. A körünkre ég olyan, együttes tennivaló, mint a dereguláció, a decentralizálás, a helyénvalóság (szubszidiaritás), több területen a deatizálás és a depolitizálás. E folyamat végét mondanám, melyből ma semmi sem látszik: 20-30 év múlva a polgárnak kézenfekvő joga volna (lesz) arra, hogy békén hagyják. Ezért a jogi piramis ellaposodik, miután jogszabály 4 zónára kell: arra, ami tilos (Btk.), arra, ami korlátozott (Pl. működési engedélyhez van kötve), azután arra, ami kötelező (Pl. adózni), végül pedig jön egy hatalmas diszpozitív mezőny, mely akkor lép be, ha a felek vitáznak. Ezzel a mai jogi infláció és túltermelési válság kezelhető lenne. Az EU-csatlakozás utáni szabályköteg zömét – a polgári létben – közvetlenül vagy közvetve úgy is az európai, versenyképes minta adja. Ergo: honi közjog, közös(ségi) civiljog! Az eszetlen jog-termelés helyett a jogérvényesítés csatornáit kell kitisztítani: ésszerű időn belül, fair eljárásban, bíróság által szavatolt döntés szűlessék, az emberi jogok kitüntetett elsődlegessége alapján. A közhatalom döntéseit pedig - Lásd. pl. olimpia-blöff – olyan korrekt gazdasági és társadalmi előtanulmányok hitelesítsék, amelyek számolnak a kihatásokkal, s a terhek elviselhető terítését valósítják meg. Mielőbbi, bizalomerősítő tett volna a hibázó és másoknak kárt okozó állam felelősségét elismerni, korszerűen tételezni és azt vétkekesség, mulasztás esetében nem csak egyedi, hanem normatív – szabályozási – baklövéséért is rendezni. Az, hogy mikor lesz új jogalkotási törvény, médiatörvény vagy egyéb: járulékos kérdés.

A magyar jogi valóság olyan, mint egy nudista szmokingban. Érdekes, de valahogy nem az igazi. Bismarck szerint minden magyar egy jogász és egy huszár keveréke.